

I. Krauju ir ugnimi per rytprūsių žemes

Ar Rytprūsiose [Karaliaučiaus krašte] vokiečių armijų grupuotės „Centras“ sunaikinimas turėjo strateginę reikšmę karo eigai, ar tai buvo Maskvos politinio plano karinė dalis, vykdančią sąmoningą žmonių genocidą Karaliaučiaus žemėse ir kokią reikšmę turėjo Potsdamo konferencijai?

Į šį klausimą išsamiau galima atsakyti tik, kiek įmanoma remiantis abiejų kariavusių bei trečiųjų šalių prieinamais dokumentais, išnagrinėjus faktinę to meto politinę bei karo padėtį frontuose. Šiame straipsnyje aš pagal galimybes išsamiau panagrinėsiu tik vieną karinį klausimą: koks buvo Rytprūsiose jėgų santykis tarp kariavusiųjų pusių prieš operaciją ir ar prasminga buvo [kariniu požiūriu] planuoti **tokią** šią operaciją?

Bendra 1945 m. karo eiga

1945 metų pradžioje sąjunginės Vakarų valstybių pajėgos jau baigė Vakarų fronte traukinti Hitlerio armijas, artėjo prie Elbės. Iš rytų tarybinė armija jau buvo persiritusi per visą Rytų ir Centrinę Europą, per Budapeštą ir Belgradą, artėjo prie Potsdamo, Drezdeno, Berlyno, išėjo prie Oderio. Vermachto pajėgos buvo demoralizuotos, išskaidytos, praradusios vieningą vadovavimą, apsupamos masiškai kapituliuo. Vakarų fronto [tiek politinė, tiek karinė] koalicinė vadovybė stengėsi suteikti galimybę vokiečiams kapituliuoti – vengė beprasmių gyventojų bei karių iš abiejų pusių aukų, mažino karo daromą žalą ūkiui. Ar taip elgėsi TSRS politinė ir karinė vadovybės Rytų fronte jau aiškiai žinodama pergalingą karo baigtį prieš hitlerinę Vokietiją?

Vermachto pajėgos ir būklė kautynių išvakarėse

Besiginančios Vermachto pajėgos Rytų Prūsijoje, t. y. Karaliaučiaus krašte, 1945 sausį jau buvo atkirstos nuo Vokietijos. Čia liko skaitlingos sausumos, oro, jūrų karinės grupuotės, įrengta gynybinė giliai ešelonuota sistema su šešiais įtvirtinimų rajonais. Aplink Keningsbergo miestą – tvirtovę buvo įrengtos trys gynybinės linijos su ugnies įtvirtinimais, prieštankinėmis ir prieš pėstininkus kliūtimis. Pirmą poziciją tarpusavy rišo 15 gynybinių fortų už 6-8 km. nuo miesto centro. Antra pozicija ėjo miesto pakraščiu, 1-2 km. pločio juosta supo miestą. Trečia pozicija su fortais buvo įrengta pagal seną miesto ribą. Miestas buvo suskirstytas į gynybinius kvartalus, ugnies mazgus.

Visa Karaliaučiaus žemių gynybos sistema buvo apie 200 km pločio. Gynybą buvo užėmusi šios sudėties „Centro“ armijų grupė: 3-oji tankų armija, 4-oji ir 2-ji lauko armijos. Viso apie 380 tūkst. karių, kelios dešimtys tūkst. faust. ir folks. šturmuotojų, 4200 patrankų ir minosvaidžių, 270 tankų bei šturmo patrankų, 115 lėktuvų. Baltijos jūroje gintis buvo pasiruošę trys linijiniai karo laivai, 5 sunkūs ir 4 lengvi kreiseriai, 30 mininkų, povandeniniai laivai, torpediniai kateriai.

Vokiečių ši gynybinė armijų grupuotė, kaip ir pati gynybinė sistema, buvo suformuota paskubomis, skelbiant vis naujas mobilizacijas. Armijas sudarė jau nebe gerai paruošti vokiečiai kariai kaip kad karo pradžioje, bet įvairių tautybių jauni, nepatyrę vaikinai, jėga pašaukti į tarnybą. Moralinė vadų ir kareivių būklė atitiko pralaiminčios armijos dvasiai ypač pralaimėjus Klaipėdos, Kurliandijos kautynes. Nors daug vietinių gyventojų buvo pasirūpę žūti už savo namus, žemę, šeimą – jie nutuokė kas jų laukia pralaimėjus – tačiau mobilizuotieji iš kitų kraštų buvo pasiruošę viskam, kad tik išliktų gyvi, netgi ir kapituliuoti ypač po tragiškos „Kurliandijos“ grupuotės kapituliacijos..

Gynybos daliniuose buvo ir lietuvių įvairiais būdais iš visur patekusių į šį mirties katilą.

Sovietinės armijos pajėgos ir būklė prieš puolimą

Puolančiųjų tarybinės armijos karių ir vadų būklė, ypač atidarius sąjungininkams Vakarų frontą ir ženkliai parėmus Sovietų sąjungą materialiais kariniais ištekliais, jau atitiko nors ir demoralizuotos, išsekintos tačiau nugalinčios armijos karių dvasią. Veržtis į priekį skatino ne tik noras kuo daugiau prisiplėšti, bet ir iš paskos sekantys represiniai SMERŠo baudžiamieji būriai.

Po pergalės Leningrado fronte, po vokiečių „Kurliandijos“ armijų grupės kapituliacijos, po Vilniaus, Klaipėdos paėmimo, po pergalingų žygių per Europą, sovietinė karinė vadovybė Rytų Prūsijoje 1945 pradžioje sutelkė 3-įjį ir 2-įjį Baltarusijos frontus šios sudėties: virš pusantro mln. karių, 21 500 patrankų ir minosvaidžių, 3 300 tankų ir saviėgių pabūklų, 3000 kovinių lėktuvų, įvairios paskirties karo laivų bei jūros aviacijos. Šios pajėgos kelis kartus viršijo vokiečių „Centro“ pajėgas.

Sutelkti čia buvo ir patys geriausi karo vadai: 2-am Baltarusijos frontui vadovavo maršalas K.K. Rokosovskis, turėjęs kovinę užduotį ne vėliau sausio 12, naikinat vokiečių grupuotes, staigiu, ryžtingu šturmu paimti Marienburgą, tęsti puolimą į priešų gilumą; 3-am Baltarusijos frontui vadovavo armijos generolas I. D. Černiachovskis, turėjęs užduotį nuo Priegliaus upės pagrindinėmis jėgomis pulti Keningsbergo tvirtovę; Baltijos laivynui vadovavo admirolas V. F. Tribucas, turėjęs užduotį naikinti vokiečių laivyną, pakrantėse išlaipinti jūrų desantą, o svarbiausia - **neleisti pasitraukti ir skandinti pasitraukiantį priešą**; karo oro laivyno 4-jai armijai vadovavo generolas K. A. Veršininas, turėjęs kovinę užduotį dieną ir naktį bombarduoti vokiečių įtvirtinimus, negailestingai naikinti gyvąją jėgą, visus priešų objektus.

Visoms armijoms, divizijoms, pulkams vadovavo labiausiai patyrę karo vadai, politdarbuotojai. Nežiūrint į tai, už puolančiųjų grandinių, kaip visuomet, jau buvo išsidėstę SMERŠo smogikai bei kitų spec. tarnybų žudikai.

Operacijos pradžia sovietinės karo pajėgos disponavo turtingais užgrobtais Lietuvos, Latvijos, Estijos, Baltarusijos bei jau ir kitų Europos valstybių materialiniais ištekliais, turėjo plačias manevrų galimybes teritoriniu atžvilgiu, ryškią ir materialinę, ir kovinę, ir strateginę persvarą prieš šią apsuptą Vermachto grupuotę. Sovietinės pajėgos, sutelktos šiame fronte, viršijo vokiečių pajėgas virš trijų kartų gyvąją jėgą ir artileriją, apie šešis kartus tankais ir aviacija, karo laivais ir dar daugiau kitomis priemonėmis ypač represinėmis struktūromis. Tačiau pastebiu, kad tai tik populiariai oficialūs, prieinami duomenys. Argi lyg šiol viešai yra paskelbta kiek buvo sutelkta „štrafinių“ dalinių, krauju turėjusių „išpirkti savo kalnę“, kiek nuteistųjų mirtininkų? O kiek NKVD, SMERŠO batalionų bei kitų spec. paskirties žudikų, kaip visuomet sutelktų už puolančiųjų pirmųjų linijų karių nugarų – nežūsi nuo priešo - žūsi nuo savų atsigręžęs atgal? Visą tai dar už kelių spynų slaptuosiuose Maskvos ne tik karo archyvuose.

Kovinės technikos bei ginkluotės viename kilometro šiame fronto ruože buvo sutelkta tankiausiai negu per kokią nors lygi tol vykdytą operaciją. Nė metro Karaliaučiaus žemės nebuvo laisvos ant kurios nestovėtų kario koja, tanko vikšras, mina, artilerijos pabūklas.

Kautynių eiga

Sausio 12 sovietiniai frontai, armijos pradėjo kovinę žvalgybą. Žvalgyba peraugo į pulkų puolimus – prasidėjo vadinamoji Rytprūsių karo operacija. Puolamoji iš tarybinės armijos pusės ir gynybinė iš vokiečių pusės. Sausio 19 d. 3-čio Baltarusijos fronto 43-ji armija užėmė Tilžę, 22 sausio 11-ji ir 5-ji armijos šturmo ir paėmė Insterburgą. 2-asis Baltarusijos frontas užėmė Tanenbergą, kur 1410 liepos 15 Vytautas Didysis mušė kryžiuočius. Tačiau žaibiškas ir masiškas puolimas strigo, krito daug aukų.

Sovietinė karo vadovybė pervertinusi savo jėgas, sutikusi neįvertintą itin inirtingą pasipriešinimą, dėjo pastangas apsupti visą vokiečių grupuotę nes jėgos seko, žaibiškas Karaliaučiaus krašto užėmimas blėso nežiūrint ir į žiaurias represijas prieš savus karius. Vokiečiai ne tik inirtingai gynėsi, bet ir sudavė ne vieną netikėtą kontrsmūgį, o kartu ir siuntė savo parlamentarus pas sovietinę karo vadovybę derėtis dėl kapituliacijos sąlygų. Antai sausio 23 d. Vermachto 4-os lauko armijos majoras, lydintas kapitono ir trijų karių, iškėlė baltas vėleves, pateko į sovietinės 43-ios armijos barą. Pristatyti į štabą, pranešė: „Mes sutinkame kapituliuoti, karas beprasmis, kokios jūsų sąlygos“. Apie tai buvo pranešta fronto vadui I. D. Černiachovskiui, kuris atrėžė: „*Ne pirmi jie. Pavėlavo. Dabar patys nušluosime, nepaliksimė fašistinės net sėklos. Jokių kapituliacijų. Nacistai nugalėti tik negyvi.*“

Tarybinė karo vadovybė, neįveikusi šturmu, atsisakiusi nuo bent kokių derybų dėl vokiečių kapituliacijos, **užėmė žudiko o ne kario poziciją** – nutarė apsupti Karaliaučių ir naikinti. Po inirtingų mūšių sausio 30 tai ir padarė – apsupo visą Rytprūsių grupuotę, išdraskydami suskaldė ją į tris dalis. Tačiau vis vien, neįveikusios visos vokiečių gynybos, sovietinės armijos priverstos buvo persigrupuoti, sustiprinus iš rezervų naujomis pajėgomis. Maskva įsakė kuo greičiau, žūt būt, sunaikinti šią vokiečių grupuotę ir pavedė 1-am Pabaltijo frontui užimti Keningsbergą, nes 3-sis Baltarusijos frontas, netekęs daug jėgų, įstrigo ir į priekį nejudėjo.

Naujomis jėgomis apsuptų vokiečių grupuočių žiaurus naikinimas vyko nuo vasario 10 iki balandžio 26 dienos, žengiant per savus ir priešo lavonus, technikos kalnus, buvusių miestelių, miestų griuvėsius. Dabar jau ir vieni ir kiti neturėjo kitos išeities – tik žūti mūšio lauke. Žuvo ir 3-io fronto vadas generolas I. D. Černiachovskis, puolęs Keningsbergą. Černiachovskį pakeitė kitas, dar žymesnis, karo vadas - maršalas A. M. Vasilevskis, į kurio rankas Maskva sutelkė visas čia esamas karines pajėgas.

Neįveikus šturmu šio įtvirtinimo, įsiutusi aukščiausioji sovietinė karo vadovybė, prieš Keningsbergą metė visas Rytprūsiuose sutelktas jėgas, kad nė akmenis neliktų sveiko. Virš mėnesio tūkstančiai patrankų, tankų, minosvaidžių be perstojo daugė miestą, tūkstančiai lėktuvų mėtė dešimtis tūkstančių bombų. Pėstininkai, šarvuočiai, tankai grandinė po grandinės, miniomis kilo į atakas, krito. Miestas virto aktyse griuvėsiais, gyvais kapais.

Balandžio 9 dieną vakare krito karališkoji pilis. Keningsbergo komendantas generolas O. Liašas paimtas į nelaisvę. Žuvusiųjų skaičiai iš abiejų pusių stublinantys – šimtai tūkstančių.

Inirtingos kautynės tiek Kuršių Nerijos pusiasalyje, tiek Karaliaučiaus žemėse vis dar tęsėsi net iki balandžio 26 dienos.

Karinės operacijos pabaiga ir pasekmės

Šios karo operacijos frontas buvo 455 km., gylis virš 200 km. Sovietinė karo vadovybė čia pirmą kartą kare masiškai dieną panaudojo tolimąją bombarduojančiąją karo aviaciją griauinant įtvirtinimus bei įvairius stambius objektus, ugniasvaidžius deginant kas gyva ir dega. Sovietinės karo vadovybės įsakymas **„... paimti bent kokia kaina... nušluot nuo žemės...“** Karaliaučiaus krašte buvo vykdomas ir per karą, ir, deja, po karo. Visų rangų karo vadai įsakinėjo neimti belaisvių, naikinti nacionalfašistinę sėklą.

Sovietiniai karo vadai žūt būt, nesigailėdami savo karių gyvybių, stengėsi apsupinėti priešą, teritorijas todėl, kad vokiečiai negalėtų išlikti gyvi bei atsitraukdami gabantis grobio. Tuomet nugalėtojui atitekdavo visos materialinės vertybės, kovinė technika, ginkluotė, rūbai, maistas, moterys – tokių aukų tūkstančiai. Karų metais apie humaniškumą nekalbama, nebent iškreipta forma nugalėtojų lūpos.

Įkandinį frontui į išdegintą Karaliaučiaus žemę atvyko ne vienas itin slaptas, užkaltomis durimis, ešelonas. Šie ešelonai atgabeno ne karo techniką, ne paruoštus karius, o kriminalinius nusikaltėlius – šimtus iš įvairių TSRS GULAGo lagerių. Beja, tai irgi ne naujas metodas apgyvendinti pavergtus kraštus. Ir Vilniaus kraštas tai buvo patyręs. Atvykėliai turėjo pilnas sovietinio šeimininko teises – kur norėjo ten apsigyveno, ką norėjo tą darė, aišku, stebint budriai NKVD akiai, vykdė planuojamas baigiamąsias, sveiku protu nesuvokiamas, tik recidyvistams būdingas genocido akcijas šiose žemėse. O pasibaigus karui, demobilizuojant sovietinės armijos karius, mažinant Pabaltijo, Baltarusijos frontus, reorganizuojant juos į karines apygardas, kariai buvo nukreipiami į Karaliaučiaus kraštą apsigyvenimui, atseit, „kelti karo nualintą ūkį“. Frontų, vėliau karo apygardų, politinių tarybų sprendimu šiose žemėse taip pat buvo apgyvendinami išlikę gyvi sužeisti kariai bei reabilituoti likę gyvi drausmės batalionų mirtininkai,

kriminaliniai nusikaltėliai. Maskva stiprino šios publikos politinę dvasią politdarbuotojais, įdėjimais komunistais, o drausmę – represinėmis struktūromis, pasiruošusiomis su šaknimis naikinti nacionalistinius elementus, klasinius, politinius priešus ne tik šiose žemėse. Po daugelio dešimtmečių ši okupacinė genocido politika Karaliaučiaus krašte Maskvos buvo įvertinta kaip „iskonno ruskije zemli“.

Lietuviai Rytprūsių karinėje operacijoje

Kiek kariavo lietuvių karių Karaliaučiaus žemėje šios karinės operacijos metu sunku pasakyti, nes nėra susumuotų, oficialiai surinktų duomenų. Gal ir galima būtų surinkti atidarius Rusijos karo archyvus, suradus vokiečių „Centro“ armijų archyvus. Beja, dar ir Lietuvos archyvai užsidarė. Kas grynai iš karinės pusės tai gerai žinoma viena, kad lietuviai kariai buvo koncentruojami Lietuviškoj 16-oj divizijoje Gorkio srityje nuo 1941 gruodžio 18 d. TSRS Valstybinio gynybos komiteto nutarimu. Divizija su kautynėmis per Polocką, Tverę atžygiavo į Lietuvą. 1944 rugpjūčio 2 susitelkė prie Šiaulių, buvo papildyta mobilizuotais Lietuvos vyrais. Vos tik tarybinei armijai užėmus Lietuvos teritoriją, buvo gaudomi 1918-1926 m. gimimo vyrai į armiją, jais papildomi Pabaltijo ir Baltarusijos frontų daliniai. Papildžius 16-ąją diviziją lietuviais [jų jau buvo apie 68 proc. asmeninės sudėties], divizija buvo sinčiama į pačias nuožmiausias kautynes su vokiečiais. Vadu paskirus generolą A. Urbšą [lietuvių jau buvo apie 75 proc.] divizija vadavo Kelmę, Kražius, Šilalę, priartėjo prie Nemuno. Spalio pabaigoje nuožmiose kautynėse prie Usėnų žuvo vos ne pusė divizijos karių. Iš Panemunės buvo pervesta į Kuršo kautynes. 1945 sausio pradžioje divizija kaudamasi per Mažeikius, Seda, Plungę pasiekė Klaipėdą, prarastą 1939 kovo 20 Vokietijai pareikalavus. Netekusi daug karių vasario mėn. vėl buvo pervesta į Kuršą, čia baigėsi jos kovų kelias. Po Klaipėdos kautynių dauguma gyvų likusių divizijos karių lietuvių buvo išskirstyti po visus minėtų tarybinės armijos frontų dalinius. Taip kad koncentruotai lietuvių vienuose tarybinės armijos daliniuose, junginiuose Rytprūsių karinės operacijos metu jau nebuvo. 16-ji divizija iš Kuršo liepos 13 įžygiavo į Vilnių pastoviai dislokacijai.

Vokiečių koviniuose daliniuose irgi kovėsi lietuviai. Jie buvo pašaukti, mobilizuoti iš visų kaimyninių valstybių, kurias iki tol buvo okupavę vokiečiai, kartu su tų valstybių vyrais o taip pat buvo mobilizuoti lietuviai, gyvenę Karaliaučiaus žemėje. Kiek jų buvo vienoje ir kitoje pusėje, kiek kovėsi, kiek žuvo, kiek liko gyvų tikslų duomenų nėra ir vargu ar kada bus. Neoficialūs šaltiniai spėlioja, mini įvairius skaičius, dažnai labai jau prieštarigus – nuo kelių tūkstančių iki keliolikos tūkstančių.

Įdėmiau pažvelgus į to meto politinius įvykius, padėtį karo frontuose, galima padaryti tokias **išvadas**:

- karo baigtis Vakarų fronte 1945 metais jau sprendėsi Vokietijoje;
- Rytų fronte tarybinė armija irgi jau buvo Berlyno prieigose;
- bendromis sąjungininkų suderintų karinių operacijų pastangomis bei derinamais politiniais sprendimais neišvengiamai artėjo Vokietijos kapituliacijos diena;
- 1945 m. sausy, apsupus Vermachto „Centro“ grupuotę Karaliaučiaus žemėje, išvengiant beprasmių aukų, buvo tikslinga priimti neišvengiamą prieš kapituliaciją, nevykdant nusikalstamai masinio naikinimo, žudynių ir niokojimų bei abipusių beprasmių aukų;
- stalininės Maskvos tuometinė politinė strategija buvo gerai apgalvota ir vykdoma speciali užgrobtų teritorijų sąmoninga genocido politika, nesigailint ir to meto tarybinių respublikų žmonių gyvybių;
- mūsų tautiečių karių, kaip ir mūsų visų, daug aukų pareikalavusių tolimesnius likimus nulėmėme ne mes patys, bet pasaulio galingieji – Stalino, Čerčelio, Ruzvelto trijulė - tai jų dėka karo nuniokotas Karaliaučiaus kraštas, mūsų protėvių žemės tapo „iskonno ruskim krajom“, o Lietuva kaip ir kitos užgrobtos išvaduojant valstybės, tapo tarybine.

II. 1945 m. Potsdamo konferencijos sutartis

1. Potsdamo konferencijos metu (1945.7.17 – 8.2 d.) buvo nustatytos **Rytų Prūsijos** (o ne Kaliningrado srities) ribos. Sovietų Sąjungos vakarines ribas klausimas turėjo būti galutinai išspręstas tarp sąjungininkų sudaryta taikos sutartimi, kurioje būtų sureguliuotas šio anklavo statusas (JAV, Didžioji Britanija ir Sovietų Sąjunga).

2. 1945 metais Potsdamo sutartimi Rytų Prūsijos 1/3 šiaurinės dalies atžvilgiu buvo perduota Sovietų Sąjungai ir apibrėžiama **kaip administravimo funkcijų** vykdymas. Sovietų Sąjunga, nesilaikydama Potsdamo susitarimo nuostatų, Rytų Prūsijos (ne Kaliningrado) **teritoriją savavališkai inkorporavo** į savo sudėtį. Faktiškai buvusi Rytų Prūsija su Koenigsbergu atiteko Sovietų Sąjungai po Antrojo pasaulinio karo kaip priemonė, užtikrinanti priklausomybę Sovietų Sąjungai. Jokių istorinių teisių Maskva į šią teritoriją neturėjo.

3. 1975 metais ESBO Helsinkio Baigiamasis aktas, nustatantis sienų neliečiamumo principą bei kitas galimų pretendencijų sudarytas sutartis, panaikinančios jų teritorinių pretenzijų teisėtumą – nekeičia buvusios Rytų Prūsijos (dabartinės Kaliningrado srities) valdymo, t.y. teritorijos administravimo funkcijų. Nustatant šios teritorijos administravimo funkciją ir priklausomybę, galutinai turėjo spręsti sudaryta sąjungininkų taikos konferencija, kuri dėl Šaltojo karo buvo atidėta 45 metams.

4. 1990 metais rugsėjo 12 d. pasirašyta Sutartyje nebuvo peržiūrėtos Sovietų Sąjungos Kaliningrado srities vykdomos kontrolės prigimtinės nuostatos, todėl galima teigti, kad **Sovietų Sąjungai buvo palikta tik teritorijos administravimo funkcija**. Todėl šiuo metu JAV pripažįsta tik Kaliningrado srities **de facto** valdymą o ne **de jure**.

5. 1993 m. rugpjūčio 31 d. Rusija baigė savo kariuomenės išvedimą iš Lietuvos. 1997 m. spalio 24 d. pasirašyta tarpvalstybinė sutartis dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos bei sutartis dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinento šelfo apribojimo Baltijos jūroje. Nei viename dokumente nieko neužsimenama apie Kaliningrado srities pagal Potsdamo sutartyje minimą administravimą. ES ir RF sutarė rengti naują, teisiškai saistantį, ilgalaikį, visapusišką susitarimą, užtikrinanti tolesnį ES – RF santykių plėtrą. Du kartus per metus vyksta ES ir RF viršūnių susitikimai.

Būtina priminti ir tai, kad į Potsdamo konferenciją buvo atvykusi ir lietuvių delegacija, apsirūpinusi reikalingais dokumentais apie Prūsiją ir Mažąją Lietuvą, bet Maskvos atstovai jų neįsileido o po Potsdamo

Potsdam'o konferencijos, Prūsijos ir Lietuvos reikalu laiškas aštuoniomis kalbomis

Iš buvusio Jungtinių Amerikos Valstijų prezidento H.S. Truman'o negavus rimto atsakymo, tą laišką pasiunčiau kai kuriai užsienio spaudai. Laiškas paskelbtas šiomis kalbomis:

lietuvių (du kartu), latvių, estų (du kartu), ukrainiečių, ispanų, vokiečių, anglų, lenkų.

Duodame tuos atspaudus.

Lietuvių kalba:

Atviras laiškas buv. JAV prez. H. Trumanui

Potsdamo konferencijos metu, 1947 birželio 17 - liepos 2 d. d., Prūsija buvo padalinta į dvi dalis. Rusai gavo šiaurinę ir lenkai pietinę dalį.

Jūs esate vienintėlis gyvas liudininkas iš trijų galybių (JAV, Anglijos, Sovietų Rusijos), dalyvavusių toje konferencijoje.

Aš esu lietuvis ir studijuojau tos teritorijos problemas. Būkite malonus atsakyti į sekantį klausimą:

Ar nei viena tų galybių nebuvo pasiūliusi šiaurinę Prūsijos dalį priskirti Lietuvai, deja, tada okupuotai SSSR?

Mane buvo pasiekusios žinios, kad lietuvių delegacija, apsirūpinusi reikalingais dokumentais, jog šiaurinė Prūsijos dalis turi priklausyti Lietuvai, tenai buvo konferencijos laiku, bet rusai jiems neleido pasirodyti.

Nelaimėi, po trumpų debatų, toji sritis buvo pavesta laikinai SSSR administracijai. Toji padėtis tebėra ir šiandien.

Esą, netrukus po tokių susitarimų, rusai sunaikinę Potsdamo konferencijoje pasiruošusius dalyvauti lietuvius.

Šimtmečiais Prūsijoje gyvenusieji vietiniai gyventojai buvo lietuvių tautos kilmės. Jie gyveno tarp Nemuno upės šiaurėje ir Vyslos upės pietuose. Lietuviai siekia tą sritį atgauti savo valstybei ir tikisi, kad JAV vyriausybė padės tai įvykdyti.

Jūsų duomenys apie šią Europos teritoriją labai laukiami. Jums leidžiant juos panaudočiau prie savo darbo, liečiančio šią problemą.

Su tikra pagarba

Algirdas Gustaitis

P. S. Šis laiškas buvo pasiųstas buv. JAV prezidentui H. S. Trumanui. Sekretorė, atsakydama už H. S. Trumaną apgailestavo, kad jis negali atsakyti į pageidaujamą klausimą ir pan.

Tada laiško nuorašas buvo pasiųstas kai kuriai užsienio spaudai ir jis buvo paskelbtas estų, latvių, vokiečių, lenkų, ukrainiečių, ispanų ir amerikiečių spaudoje.

„Karys“ Nr. 5 (1462). Brooklyn, 1970.

Taip pat ir „Tėviškės žiburiai“ nr. 28. Toronto, 1970.VII.9.

Harry S. Truman (1884.V.8—1972.XII.26) buvo JAV senatorius 1934—1944. Nuo 1944 m. JAV viceprezidentas. 1945.IV.12 mirus JAV prezidentui Franklin D. Roosevelt'ui tapo JAV prezidentas. 1945.VIII.6 d. jo įsakymu ant Japonijos miesto Hirosima išlėktuvo numesta; pirmą kartą pasaulio istorijoje, atominė bomba, kurios sproginimas sunaikino apie 282,000 žmonių.

Harry S. Truman nebuvo baigęs gimnazijos.

Sovietų Sąjungai administruoti paliktame sektoriuje gyveno apie 20 tūkstančių lietuvių kilmės gyventojų, kurių mažai kas išliko dėl vykdomo žiauraus genocido. Prūsų ir Ylavos lageriuose 1945 – 1948 metais buvo numarinta per 10 tūkstančių žmonių, Karaliaučiaus lageryje – 8 tūkstančiai žmonių. 1947 m. spalio 11 d. SSRS Ministrų Taryba priėmė nutarimą „Dėl vokiečių iškeldinimo iš Karaliaučiaus srities“. 106 tūkstančiai atlaikiusių prievartavimus, lagerius, badą, ligas vokiečių piliečių buvo prievarta deportuoti į Rytų Vokietiją. Vokietijos Bundesarchyve (Bundesarchiv, Podsdamer Str.1, D-56075, Koblenz) Koblence surinkta apie 10 tūkstančių nukentėjusių ir liudininkų parodymų apie Rytprusių tragediją, per 18 tūkstančių specialių anketų ir daug nuotraukų. Yra pakankamai daug archyvinės medžiagos ir Lietuvoje.

Genocidas – tai tyčinis valdžios pajėgų vykdomas etninis gyventojų naikinimas ir represavimas siekiant užvaldyti jų žemę bei kitokį turta, o fizinio susidorojimo išvengusius - dvasiškai pavergti. **Tai senaties termino neturintis nusikaltimas visai žmonijai kurį vykdė Sovietų Sąjunga ir jos vadovybė. Už tuos veiksmus yra atsakinga RF vadovybė, kaip teisių SSRS perėmėja.**

Ypač paskutiniuoju metu vyksta intensyvus šių žemių militarizavimas. Kaliningrado sritis yra RF Ginkluotųjų pajėgų tvirtovė prieš NATO karines pajėgas ir ES valstybes Europoje.

III. Istorinėms klaidoms senaties terminas negalioja

Kodėl Niurnbergo teismo proceso metu 1945-1946 metais negalėjo būti pasmerktas sovietinis komunizmas taip, kaip buvo padaryta su nacionalsocialistiniu šovinizmu? Ogi todėl, kad:

- Tai nesusiję su svarstomo klausimo esme, - atsakė JAV atstovas Džeksonas, pareikalavus Ukrainos SSR generaliniui prokurorui Romanui Rudenkai, nutraukė Vokietijos užsienio reikalų ministro Joachimo Ribentropo pasisakymą apie slaptuosius protokolus pasirašytus su SSSR užsienio reikalų ministru Viačeslavu Molotovu.

Būtent čia – Niurnbergo proceso metu įvyko svarbiausio fakto, kaip Antrojo pasaulinio karo priežasties ignoravimas, jo esmės paneigimas. Neesminiu dalyku buvo paversta pati esmė – Molotovo ir Ribentropo paktas, davęs tam karui pradžią ir, žinoma, priežastį.

Pirmasis Vakaruose atsipeikėjo Vinstonas Čerčilis pasakydamas kalbą Fultone, dar po kelių dešimtmečių Ronaldas Reiganas pavadindamas SSSR „blogio imperija“. Kartais dar pasisako Zbignevas Bžežinskis ir kiti Vakarų apžvalgininkai.

... Tik Lietuvoje 2000 metais įkurtas Tarptautinis Vilniaus visuomeninis tribunolas, o 2015 m. gegužės mėn. 22 d. įvykusi konferencija tęsia „Komunizmo nusikaltimų įvertinimą“ (llks.lt/dokumentai/konferencija). Lietuva nuosekliai eina link antrojo Niurnbergo.

... Pasibaigus karui, didžiųjų valstybių - nugalėtojų politiniu sprendimu, pasaulis buvo pasidalytas. Mūsų Lietuva, kaip ir dalis Europos, atiteko kaip grobis Maskvai. Taip buvo ir po Napoleono 1812 m. pralaimėjimo, taip buvo ir 1918 m. po Pirmojo pasaulinio karo – didžiosios imperijos, susėdę prie stalo, dalijosi žemes, valstybes, mus kaip savo grobį.

Imperijos dar neišnykę – tik keičiasi it figūros šachmatų lentoje. Kas ir kokią partiją žaidžia šiandien, kur mūsų vieta atsakyti galime sau tik mes patys, kuo įdėmiausiai atsigręžę į savo gilesnę istoriją, nuosekliau ir tvirčiau rūpindamiesi savo teritorijos gynyba.

P. S. Duomenis, vietovardžius bei kitus pavadinimus stengiausi palikti autentiškus tam laikmečiui apie kurį rašiau. Aprašomi įvykiai, teikiami faktai bei duomenys, atsiradus naujiems šaltiniams, galimai bus tikslinami, papildomi.

Šaltiniai:

1. „Potsdamo susitarimas“ 1945 m.
2. „Amsterdamo sutarties protokolas dėl Šengeno acquis integravimo į ES. Šengeno sutartis“.
3. „Joint Statement on Transit bet ween the Kaliningrad Region and the Rest of the Russian Federation, 10th EU-Russia Summit“, Brussels 2002, November 11.
4. „Laisvės kryžkelės. Potsdamas. Grandinės Rytų Europai.“ Str. www.bernardinai.lt
5. Rževskij O. „J. V. Stalino ir V. M. Molotovo susitarimas“. Naujoji ir naujausioji istorija, Maskva, 1994 m. Nr. 2.
6. „Teheranas. Jalta. Potsdamas“. Dokumentų rinkinys. „Tarptautiniai santykiai“. Maskva, 1971 m.
7. „Klaipėdos kraštas SSRS ir Vokietijos politikos požiūriu 1923-1939“. „Mažosios Lietuvos enciklopedija“ II t., Vilnius 2003.
8. „Potsdamas ir Karaliaučiaus kraštas“. Mokslo ir enciklopedijų leidykla. Vilnius, 1996.
9. „Mažosios Lietuvos lietuvių deklaracija“. „Voruta“ Nr. 48 [89] 1992-12-23.
10. „Baigiamasis Helsinkio Aktas“ 1975 m.
11. Vienos 1986-1989 m. Follow-up susitikimas 1986-11-4 – 1989-01-19. Pasirašytas „Vienos sutarties baigiamasis dokumentas“.
12. Helsinkio Follow-up susitikimas 1992-03-10. Helsinkio Summit“. 1992-09-22. „Dokumentai“.
13. Berlyno trijų didžiųjų valstybių konferencija. „Rinktiniai raštai“ Ryga. 1945 m.
14. „Scriptores Rerum Prussicarum“. Zweiter Band. Leipzig. 1863.
15. Codex epistolaris Vitoldi Magni ducis Lituaniae. 1376-1430. Collectus opera Antonii Prochaska. Cracoviae. 1882.
16. „SSRS ir Vokietijos klausimas. 1941-1949“. Užsienio politikos archyvų dokumentai RF. T-1. „Tarptautiniai santykiai“. Sudarytojai Kynin ir J. Laufer. 1996.
17. Mažosios Lietuvos Tautinės Tarybos Akto Signatarai: Jonas Vanagaitis, Viktoras Gailius, Martynas Jankus ir kt. „Ilgametė okupacija ar genocidas neįteisina pavergėjo“. Tilžė. 1918-11-30.
18. VLIKO nutarimai lietuvių ir anglų kalbomis. 1609 Connecticut Aveniu, Wasington, D. C. 2009.
19. Naumkin S. „Possibiliti of Kaliningrad integration into single European space.“ Nordeuropa-Institut, Berlin, 2004.

20. „Novaja armija Rossiji“, „Kalinigrado gynybinis rajonas“, „Baltijos laivynas“, „Vakarų karo apygarda“, „Rusijos Prezidento dekretas“ ir kt.dok. Informacinis-analitinis centras, E. Abramovas. „Pagrindiniai Rusijos-Baltijos šalių santykiai“. „Vojenno-političeskoje obozrenije“ ir kt.